

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՍԿԱՆԱԿԱՆ ԳԱԶԷՏԻՆ

ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 33րդ տարեշրջանի (1917 օգոստոս-1918 յուլիս) բաժնորգազինն է 20 ֆրանկ. թիւերի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանկ, ԿԱՆԻՍԻ: Ամսական բաժնորգազինն է 2 ֆրանկ. թիւերի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանկ: Նամակ կամ գրամ զրկելու հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

ԼԳՏԱՄԻ
(ԹԻՒՆ)

1917 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26 ԴՆ.
(2. Տ. 1917 Սեպտեմբեր 13)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համառոտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Դարձուած չէ վերագրածունել չհրատարակուած ձեռագիրները:

Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 ամիսով կարժէ. 1 զիստագիրը 2 ամիսով:

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadié, 17

ԲՈՂԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի դատը. — Գեպի Միւնիսթըր. — Նամակ Զաւակն (Բանդուկ). — Քիւրտերի արշաւանքներ թիւրքաւաճառների եւ կովկասի մէջ. — Կովկասեան շրջ. Բրաքսմաճիգ ղիւբախի զինւորների ժողովը. — Հայերը Ռուսիայի մէջ. — Հայերը Պոլսի մէջ. — Տեղական. — Հայկական ընթերցարան «Գաւառ-Քաղաք». — Հայերնիքի. — Ռուսիա. — Պապի ատաղաղը եւ Աւստրիա-գերմանիա. — Պատերազմական լուրեր. — Ծանուցումներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՍԿ

Հայաստանի ազատագրումը պայմանագրական կը դառնայ ներկայ պատերազմի մէջ. թէ ի՞նչ սահմաններու մէջ՝ այդ առկա խնդրական է և անորոշ, նայելով մեր ազգովին ցոյց տալիք կենսունակութեան և կորովին, բան մը որ դժուարագուր տալիս պէտք եղածին չափ ցայտուն դժերով ծանօթ չէ մեր գաղտնապաշտ պանծիւր կոչուած օտար բարեկամներուն:

Ռուսիան բնականօրէն վերստին պրոպագանդի հարց կը դրուի հրապարակի վրայ. այս զանցառելի չէ, սրով հետեւ ամենահսկայ և յայտնի պէտք թիւններն անգամ մեծ ջանք կը թափեն այդ ուղղութեամբ, օտար ժողովուրդներու բարի արամադրութիւնները դէպի իրենք գրաւելու համար. իսկ մեզ պէս գրեթէ անծանօթ կամ թիւրածանօթ ազգերու համար՝ այդ կը դառնայ խիստ կենսական:

Աչքի առաջ ունենալով սակե տալիս րինքն առաջ սկսած ջանքերը, կը զանենք որ անոնք ոչ միայն անբաւական եղած են, այլ և զուցէ ոչ այնքան նպատակայարմար: Նախ խեղճութիւնը հայերու համար սըրբազորուած արտադր մը դարձած է օտար երկիրներու մէջ, ապա՝ քրիստոնէութիւնը, Ստանք երկուքը իրար միացած, ոչորմութիւն հայցած են մինչև ցարդ:

Այդ երկու ազգակները այնքան զօրեղ չեն այժմ քաղաքական խն-

դիրներու մէջ. խեղճութիւնը, լոկ կատարելը, տկարութեան խորհրդ. դանշան մ'է որ չենթադրիր ինքնա-կատարութիւն. իսկ քրիստոնէութիւնը, այսինքն կրօնքը եւրոպայի մէջ այժմ այնքան գերակշիռ գիրք մը չունի ազգերու ինքնորոշման տեսակէտէն եթէ քաղաքական հանգամանքներ ալ իրեն չնպաստեն:

Ռուսի անհրաժեշտ կը դառնայ նոր ուղղութիւն մը, բոլորովին տարբեր՝ արցունքի և կարեկցութեան հեծեծանքէն: Հայը և Հայաստանը պէտք է հիացում ներշնչեն իրենց մով հետաքրքրուողներուն և հետաքրքրութիւնը կը բազմապատուի այնքան որքան հիացումը կը մեծնայ, իսկ այդ հիացումը ձեռք կը բերուի այժմ հոգեկան և մարմնական կորովի միահամուռ ցուցադրութեամբ միայն:

Պէտք է ծանօթացնել հայկական ոյժը, ինքնօրոյն քաղաքակրթական և ցեղային պատմութիւնը, ճեղքափութիւնը, ինքնապաշտպանութիւնն ու ապստամբութիւնը առանց վարանելու, առանց քաշուելու քանի որ աւանք կարգարանան դժուարին բռնապետութեան մը անտանելի ճնշումներուն ներքեւ ժողովուրդները իրենք իրենց մէջ կընդգլխին, ո՞ր մնաց օտար գարշելի լուծերու հանդէպ:

Հոս մեզ սխալ կը թուին ծայրայեղ վերապահումները. պէտք է զիտնալ որ Տաճկին համար հայ ծնած ըլլալն իսկ ինքնին պատրուակ մ'է հայաժանքի: Տաճկը ըրաւ այն ինչ որ իր հրէշային հոգեբանութիւնը և անհեռառեւ քաղաքագիտութիւնը կը թողարկէր. Տաճկը ըրաւ այն ինչ որ Գերմանիան տակաւին 1911ին, Բոհրաբախի բերնով կը թերպրէր. — Բոհրաբախը հայերը, տարագրել անողոք անապատներու ծոցը և յամբորէն մահացնել, տնտեսադիտական ծրագրի մը անսիրտ և պատիւ պարտադրութեամբ: Այսօր Սիրիայի ներքն ու Հրէաներն անգամ ենթարկւած են անասելի և դաժան հալա-

ծանքներու, ժողովուրդներ սրտնք ոչ միայն ամենատարրական պոռթկում ցոյց չարժում մը չեն ցոյց տուած, այլ մինչև ցարդ ոչխարային հլու թեամբ մը հանդուրժած են թիւրքական մարտիկներ խաղերու և քաճաղքներու:

Հայրենի գաղտնիքը կը կորսնցնէ խիստ արդար ընդգլխում մը ցուցադրութեամբ, այլ ընդհակառակը խիստ բնորոշ է անգլիացի սպային հարցումը երբ «Հայկական դրոշակի օր»ը իրեն ալ կը գիտուի լսնտանի մէջ նուիրատուութեան համար. «Ո՞վ են Հայերը, կը հարցնէ, ո՞ր է Կարստանը, ո՞ր կը կուսի անոնց բանակը և սրտնք դէմ» Այս մտայնութիւնը գրեթէ համայնական է բոլոր օտար չըջանակներու մէջ:

Պրոպագանդի համար եղած ջանքերը խիստ սահմանափակ են տակաւին և անբաւարար: Իսկ հայա նպատակ գրքեր և տետրակներ անգործ են զգալի փոփոխութիւն մը ներսուծելու երբ մանաւանդ անոնք դատապարտուած ըլլան փոշոտ անկիւններ հանգչելու: Հարկաւոր են հրապարակախօսական յաճախողք մը զուգորդ օտար ազգացիկ մամուլին մէջ, լոյս աշխարհ բերելով հայկական անցեալ և ներկայ իրադարձութիւնները. և այս կը պահանջէ նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններ և կարող ոյժեր սրտնք գիտակցին իրենց պաշտօնին և առանց մեծ խօսքիութեան կարենան զատել պիտաւին և անպէտք:

Այժմ ազատական Ռուսիան աւելի եղբայրօրէն կրնայ հիւրընկալել Հայաստանի իրաւախօս ձգտումը: Իսկ Տաճկի յայտարարութիւնը Հայաստանի մասին, կը պատկերացնէ որոշակի անգլիական մտադրութիւնը. իսկ Ֆրանսայի և Ամերիկայի ազգի համակրութիւնները ակնայայտ են: Հարկաւոր է մշակել մեզ համար նպատակաւոր մարզերը:

Անհրաժեշտ է տարածել հայ պաշտօնները, հայ պատմութիւնը, հայ յանապատ գրութիւնները և որ գըլ-

խտարն է, ներկայ հայ իրականութիւնը:

Թ. ԵՂԻՇԷ:

ԴԷՊԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Այսօր երբ հայութիւնը իր պատմութեան ամենէն դառն էջերը կը դարձնէ ու գոյութեան և չգոյութեան անգոյնդին մօտ վերջին կոխը կը մղէ, ամէն ինչամիտ անհատ թող ճանչնայ իր փրկարարի պաշտօնին պահանջը ու նոյն կուսին մէջ իր տեղը գտուէ վատահրաշխ օր ուժերու միութենէն կախում ունի ապագայ վերակազմուած Հայաստան մը:

Թող պաղին պահ մը արցունքները կրակեն և սուրէն վերապրող սպանորները գիտնան որ իրենց կենքը չնորհուցեալ իրենց՝ մօխիւնները ոչ թէ արցունքով այլ ճակատի քրտինքով թրջելու համար, իրենց ուսին վրայ կրելու համար ոչ երբեք թըշնամուսն անարգ լուծը, այլ հարիւրաւոր աւեր քաղաքներուն վերաշինութեան ծանր քարերը:

Դառն է, այո՛, հայ կենսաբան տական նոյն դառնութիւնն է կրկնապէս սիրելի դարձնողը մեզ մեր հայրենիքը, ուր ջերմ չունի սպիտակ, միայն սէրը՝ հայրենի սէրը կամօքէ այրուող սրտերը:

Այն կրկէօր ուր անձնաւորաց մարտիրոսները կանմահանան, յուսահատներու համար չէ և լաւ կըլլայ որ այդ անբուժելի տխուր վարակուողները պահ մ'առաջ գերեզման մտնեն:

Ո՞վ վերապրող հայ երիտասարդներ, չարչարանաց այս անտախտից գրաւականը որ մեր եղբայրները մեզ համար իրենց արիւնքով կնքեցին, մեր նախահայր խօսքներուն և վարուց անկնիւ պատկերէն է: Մենք ենք անոր ժառանգները, անոր մէջէն մեզ կը նային անբող սպագայ սերունդները, մենք պիտի աղղիւնաւորենք անոնց աշխատանքը: Ժողովնք ուրմն մեր ուժերը վերջին անգամ մըն ալ նոյն դարձնողին մէջ: Թող աստեղութեամբ չի բորբոքին անոնց հնոցները: Սէր և միութեան միանան հան՝ սալին վրայ, պարագրեւ ծանր մուրհին աակ մեր քաղաքները միաձուլ կուսնելու, անոնցմով մեր սրտերէն ու հոգիէն ծնունդ տանող Ազգային Ազատութեան հիմունքը վերահաստատուէ:

Չըլլանք նիւթապաշտներ այլ անշահախնդիր գործակցութեամբ գիտնանք մշակել մեր և մեր արեւնակիցներուն սրտերն ու մտքերը ազնիւ սկզբունքներու սերմերով որովհետեւ եթէ կուզենք որ մեր ապագայ ընտանեկան ու ծնողական պաշտօնը արդիւնաւոր ըլլայ, միայն նիւթականը չէ որ պիտի երաշխաւորէ դայն: Մեր ու-

ժերը չկեղծողնան լոկ անոր չուրջ։ Ապա-
հովենք նախ մեր բարոյական հարստու-
թիւնները իրր ատաղին և գլխաւոր ժա-
ռանգ նոր սերունդին, հետեւաբար բաւա-
կան լինին մեզ քիչ տարիներ ցոյց տալու
օտարին որ Հայը կապրի ու տէր է իր բո-
լոր կենսական ուժերուն։ Իր անհրաժեշտ
կարողութիւն չէ ընկճուած բռնաբարողի
ստրկութեան լուծին տակ։ Հուրը և սուրը
չեն բաւական հայր լքելու, աղքատացնելու,
ոչնչացնելու, քանի որ իր բարոյականը չէ
մեղակացած և իր սրղիքը կը սնանին ծծե-
լով առողջ օդը այն մթնոլորտին ուր կը
սրբագործուին բարեքերը ու կոծուելին սրը-
տի, մաքի և ֆիզիքականի հարստութիւն։
Ներով։ Օրինակելի ազգ մը ըլլալու հա-
մար՝ միայն բարոյականը լուսաւորէ մեր
հոգեւորականը։ Գիտնաքը որ երեկ ծնաճք,
այսօր կապրինք ու վաղը պիտի մեռնինք
և քանի որ մենք իրր մահկանացու ան-
ցորդներ այս աշխարհին վրայ չունինք
փշոյրը ազգերու պէս գարեբով ապրելու,
աշխատինք գոնէ սպառնալով այն ազգին
ունակութիւնը որուն կը պատկանինք,
մեր վարանցող կեանքն ու գործունէու-
թիւնը օգտակար ընելով անոր ի նպաստ։
Հետեւաբար թող թեթևակի կերտասարդ
ներ չի կարծին որ վայելքն է կեանքի
գարնան անուշահամ ծաղիկը և պարտքերը
կը զուգընթանան տարիքին հետ։ «Նայն»
պէս չէ, զէթ մեզ՝ հայերու համար այն
պէս պէտք չէ ըլլայ։ Այն օրէն որ կը
բացուին մեր ուղիքները անքերը, կը
ներկայանայ մեզ պարտքերու անձայր
հեռակարը։ Անտարբերութիւնը չկուրացնէ
զմեզ, ան գորտուր է և մահացու հաշիւի
նման որ չի քնացներ լոկ, այլ կը սպաննէ
տակու անհատներ, սերունդներ և ազգեր
ալ ի վերջոյ։

Կեանքը այժմ իրական կուլ մը փոխ-
ւած է Հայուն համար, գիտակից ամէն
երկտասարդ պարտի իրր կամուտը մաս-
նակցիլ այդ կուլին ուր գաղափարի և ու-
ժերու միութիւնը կը վերտողէ Ազգա-
յին Ազատութիւնը։

Մ. ԽԱՆՊԵՆԿԵԱՆ

Բաւաւա 28/9/17

ՆԱԽԱԳԻՆ ԶԱՌԱՅԷՆ

Բանդանգ, 26 յուլիս 1917

Ամսիս 9ին Բաւաւաւից հասնող
առաւօտեան ճեղքնթաց գնացքով,
Ժամը 11,50ին, պատիւ ունեցանք
ընդունելու Գերապատիւ Տ. Թորգոմ
եպիսկոպոս Գաւալեանին, նախակ
Մայր Աթոռի Սուրբ Էջմիածնայ։
Տեղիս բոլոր հայ ժողովուրդը (պարս.
նայք միայն) համախմբեալ երկա-
թուղիի կայարանում, նրան ներկա
յացան ու յետոյ նրան ուղեկցեցին
դէպի իրա ընտանիքը որ պատ.
բաւաւաւ էր մի պանդոկում, նահան.
գիս Լէմեանգ կոչւած անուանի սա-
նատօրիաւ, 10 մղնաչափ հեռու
քաղաքից ու 4500 անաչափ բարձր
ծովի մակարդակից։

Տեղիս հայերը, որոց ամենքը Նոր-
Ջուղայեցիք են, այնչափ փաբրածիւ
են որ չեմ կարծում կարելի է կոչել
մի հայ գաղութ. հետեւաբար ժողո-
վուրդի խումբը բազկացած էր ընդ
ամենը 10 հոգուց։

Պանդոկը հասնելուց ու Սրբադա-
նը փաբր ինչ հանգստանալուց յետո՝
մեր խմբից պ. Մ. Տէր Սարգսեանը
կարգաց հետեւալ ուղերձը.

Սրբազան Հայր,

Ի դիմաց մեր տեղիս Հայերի՝ Թոյլ աղ-
ւէք, ինդրեմ, անկեղծ գգացումներով
ողջունել Ձերդ Սրբազնութեան բարի
գաղութը դէպի մեր այս գաղութայրը,
մաղթելով որ այն ծանր յանձնարարու-
թեան լուծը որ դրուած է Ձերդ Սրբազ-
նութեան ուսին ներկայ ամենամեծագա-
ւոր ժամանակում՝ տանէք ըստ ամենայնի
բարեպէս ու յաջողակարար կատարելու
համապէս անկապութեան Ձերդ ընտ-
րողներին։

Թէպէտ եւ ազգը ունեցել է յետ ու ա-
ռաջ շատ նուիրակութիւններ, սակայն
բոլորի պահանջը իրար վրա, մենք լաւ
ըմբռնում ենք, ընտւ երբէք չէ եղել նման
այսչափ ստիպողական ու շատ կարեւոր
ինդրի համար ինչպէս այս մէկը։ Մեր մի
բուռ ժողովուրդը որ պարունակում է իր
մէջը գրեթէ 25 շունչ՝ զգում է իրա
պարտականութիւնը դէպի Ձերդ Սրբազ-
նութեան միտքն ու իրա լուսնայն, ըստ
կարեւոր, չէ ինչպէս յօգուտ մեր տա-
նապետ հայրենիքի վերաշնորհութեան ու
վերաճնութեան կարեւոր գործին որ Ձերդ
Սրբազնութիւնն է հիմա ներկայացնում։

Աւելորդ չի համարիմ ինկատի առնել
թէ դարէ դար մահմէտական ազգը մեր
հայրենակիցների օջախը քար ու քանդ է
արել ու ինչ որ անաւոր էր ու վայրենի,
այն եւս այս համաշխարհային պատերազ-
մի ընթացքում նա կատարելագործեց կո-
տորելով անխնայ կերպով մեր անմեղ
եղ բայրակիցներին ու վաճառելով դուրս
նրանց իրանց հայրենիքէն, որու նման
գործողութիւն ու վրէժխնդրութիւն որեւէ
ազգի պատմութեան մէջ չկայ, ինչպէս
ընդհանուր աշխարհն է վկայում ուստի
յուսակից ենք որ մօտ օրերումս այդ քա-
րասիրտ Տաճկաց պետութիւնը որ մինչ
օրս ոչինչ օգուտ չէ տուել աշխարհին,
մահաւանդ նոյն իսկ իր ազգին ու հալա-
տակներին՝ կարժանանայ իր պատժին։

Ի վախճանի, Սրբազան Հայր, Թոյլ
տուէք մեզ մաղթել որ Ձերդ յանձն ա-
ռած այս առաքելութիւնը լինի արդիւնա-
ւոր ու Ձերդ Սրբազնութիւնը ունենայ
անփորձ, խաղաղ ու անվտանգ հանա-
պարհորդութիւն մինչ Ձեր սահմանելով
տեղը. ամէն։

Պատշաճ ակնածութեամբ դէպի Ձեր
Սրբազնութիւնը մ'տուեմ եմ Ձեր ամե-
նախանարի ծառայ

Մկրտիչ Տէր ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Բանտօնգ Զաւա, 9 Յուլիսի 1917

Մայն ուղերձին Սրբազանը պա-
տասխանելով բաւական երկար նկա-
րագրեց մեր Հայրենիքի կրած դառն
անցքերը ու ներկայ տառապեալ վի-
ճակը, որով և աւելի զրգոնց մեր
ցուեբը դէպի մեր Մայր Հայաստա-
նը, և առաւ թէ ինքը չառ ուրախ
է զգում որ գտնում է այս կողմերի
Հայրենի ոչ պակաս հայրենասէրներ,
ու ի վերջոյ արտայայտեց իրա շնոր-
հակալիքը մեր ցոյց տուած յար-
գանքների համար դէպի իրա Սրբ-
բազնութիւնը։

Թէև Սրբազանի առաւ միայն չորս
օրից աւելի չեղաւ, սակայն այդ մի-
ջոյսմն նա կարողացաւ իրա կոչման
նպատակին համեմէ շատ միտքա-
րական կերպով, որը որ նա արտա-
յայտեց մեծ գոհունակութեամբ իրա
մեկնելու ժամանակ։

Ամսիս 13ին մենք հայերս կրկին
անգամ բայց աւելի համախմբեալ եր-
կաթուղիի կայարանում ողջերթ ցան-
կացանք Նորին Գերապատաւութեա-
նը ու ցերեկայ ճեղքնթաց կառա-

խմբով ճանապարհ դրինք նրան դէ-
պի Գալուստի գիւղը, ուր գործում
են մի քանի Նոր-Ջուղայեցիք մի ա-
հապին tapioca գործարանում որ պատ-
կանում է համաբաւալ Արգարենց
տոհմի պ. Գէորգ Տէր Դ. Արգա-
րեանին։

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԵՆԻ

ՔԻՒՐՏԵՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷջ

Կովկասէն ստացուած լուրերի հա-
մեմատ, Քիւրտ հրտակներ Ռուսիաի
խառնաշփոթ վիճակէն օգտուելով,
սկսած են յաճախ աւազակութիւններ
ընել իգգիրէն դէպի Բայազետ և
Վան տանող ճանապարհներին վրայ
և նոյն իսկ խմբովին յարձակումներ
գործել հայաբնակ գիւղերի վրայ։
Իրենց յանդգնութիւնն այնչափ ա-
ռաջ տարած են որ առասկան հա-
յաստանի մէջ ալ արշաւելով աւազա-
կութիւններ և սպանութիւններ կը
ենն. կը յարձակին նոյն իսկ առաւ-
ջորքերի խմբակների վրայ երբ ճա-
նապարհին հանդիպին անոնց և
կը կողոպտեն ու կը սպաննեն զա-
նանք։

Ինչպէս կերելի, այդ քիւրտ հր-
տակների գործունէութիւնը լոկ ա-
ւազակային բնոյթ չունի, այլ գեր-
մանիթիւրք քաղաքական ծրագրի
մը գործադրութիւնն է, Ռուսիաի
զէմ գժուարութիւններ հանելու հա-
մար հայաստանի կողմէն։

Այդ Քիւրտեր նոյնիսկ այն աշի-
րեղներէն են որոնց դեռ քիչ առաջ
կը հովանաւորէին առաւելին կա-
ռավարութեան պաշտօնեայները, աչք
կը գոցէին անոնց գործած հարբու-
տահարութիւններին հայ գիւղացի-
ների վրայ և մինչ Հայերին կարգի-
լէին զէնք կրել ինքնապաշտպանու-
թեան համար, Քիւրտերին կը թա-
ղէին սպառազէն վիճակի մէջ որով
կը քաջալերէին զանոնք։

Արդեօք զէթ այժմ հասկցած և
համոզուած են առաւելաշտաւար-
ները որ դեռ քիչ առաջ խոշոր ու-
խալ մը գործեցին իրենք Թիւրքա-
հաստանի մասին երբ երկիրը և անոր
մարդիկը լաւ ճանչցող Հայերի սոււած
խորհուրդներին հակառակ, հաւատք
ընծայեցին իրենց բարեկամ ձեռքող
Քիւրտերի կեղծապատիր խոստումնե-
րին և պէտք եղածին պէս չգորացու-
ցին Հայերը հայաստանի մէջ որ
զոհ չդառնան Քիւրտերին և Թիւր-
քերին։

ԿՈՎԿԱՍՏԱՆ 2ԳԻ ՀԻՍՏՈՍԱԶԻԳ
ՔԻՒՐՏԵՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐԻ
ԺՈՂՈՂԸ

Յուլիսի 2ին առաջին անգամ Տրդ-
կովկասեան հրացանաձիգ զնդի հայ
պատգամաւորները կոչ արին Տրդ և
Տրդ կովկ. հրացանաձիգ զնդերի
հայ սպաններին ու զինուորներին հա-
ւաքելու ու քննելու մի շարք հար-

ցեր, որոնք վերջերս սկսել են մտա-
տանջութեան բերել գիրքերում գըտ-
նող հայ զինուորներին։

Ժողովին ներկայ էին նաեւ մի քա-
նի վրացի սպաներ, Միաձայն նախա-
գահ ընտրեց նախկին երրորդ հայ
գրութիւնայի վաչառապետ կապիտան
Ե. Տէր-Աւետիքեան, որն ուղղորդի
խօսք ուղղելով ժողովականներին,
զարաբաղցուն յատուկ պարձաւք
ներկից կազմած փաղաքշող խօսքե-
րով բարձրացրեց ներկայ եղողների
արամազրութիւնը։

Փոխնախագահ ընտրեց պրա-
պորշիկ Ս. Դանիէլեանը, իսկ քաւ-
տուզար կամուտը Ս. Մելքոնեանը,
որից յետոյ անցան օրակարգի հար-
ցերի կազմութեանը. խօսք եղաւ
Կովկասի հայութեան անապահովու-
թեան մասին, որի առթիւ ինչպէս
նախագահը, այնպէս և ժողովական-
ների մէծաւոյն մասը նախակների և
արձակուրդից վերադարձած զին-
ւորների ցուցումների հիման վրայ
նկարագրեց Կովկասի հայ ժողովրդի
վտանգւած գրութիւնը ամենալաւ
գոյնեղով, ընկեր նախագահն աւե-
ւացրեց, որ այդ առթիւ վտանգւած
հայկական գիւղերում կողակներ են
պահոււմ, մի հանդամանք որ ծայր
առաւելին տոհմ է մեր գիւղացու
համար, որի օջախի կարգերն ու
սովորութիւնները նման չեն առաւ-
կանին և կնոջ ազգասովեան նկատ-
մամբ նա չի կարող թոյլ տալ այն,
ինչ թողաւորելի է առաւելին հա-
մար, Տեսնելով զինուորների գրգռւած
զէմքերը, երբ նրանք իմացան որ
որոշ գաւառներում հարիւրաւոր
թուրքեր (?) հիանալի զինած գաղիս
մանում են հայկական գիւղերը, պա-
հանջում են զինի և ուսուցիք ու խմե-
լուց և ուսուցից յետոյ թողնում անց-
նում են, եւ նպատակաւորմար գտայ
մի ճառով հանգստացնել ժողովա-
կաններին, որպէսզի նրանք օգտու-
լով իրենց ձայների մեծամասնութիւ-
նից, իսկաւ միջոցներ չանցկացնեն,
ինչպէս այդ նկատելի էր մի քանիսի
ձայներից և հիմնելով խօսքերս լոկ
«Հորիզոն» ի տեղեկութիւնների վրայ
և առաւելալելով մեծ տեղ չտալ կողմ-
նակի լուրերին, բացատրեցի, որ
վերայիշեալ թաւանները, կողոպտում
ներն ու սպանութիւնները մասնակի
բնութեան լինն ունին և արդիւնք են
չվտարւած և դեռ եւս մանուկ միլի-
ցիայի անկազմակերպման ու թաւու-
թեան և որ քրդերը Տաճկահայաս-
տանում ոչ միայն գաղթականների
վրայ են յարձակոււմ, այլ և առաւ-
կան գորքի և որ թաւաններն ու կո-
ղոպտումները անպակաս են նաեւ հիւ-
սիսում Ռուսաստանի այլ և այլ տե-
ղերում, ուր հմուտ գրպանահատները
կողոպտում են, առանց վախենալու
բռնելուց։ Ապա եթէ իրօք վտանգ
լինէր, այդ մասին կը զրէւր թեր-
թերում ոչ թէ աւազակութիւնների
անւան տակ, այլ պարզօրէն մասնա-
նշելով կատարող զէպքերի վրայ,
առանց վախենալու կը հրաւիրէր
ամենքի ուշադրութիւնը նման զու-

լումի առաջին առնելու համար Մինչ
դեռ մենք կարգում ենք ամեն օր
հայերի ու թուրքերի եղբայրական
յարարերու թիւններին մասին միայն
էրկար ու տաք վիճաբանութիւնից
յետոյ ժողովը որոշեց միջնորդել ժա-
մանկաւոր կառավարութեան առաջ
փոխարինելու կազմակերպին զիրքե-
րից ու թիկունքից վերցած հայ
զինւորներով, թէկուզ 30 տարեկա-
նից բարձր հասակաւորներին:

Այնուհետեւ ժողովը վճռեց տարա-
ձեւ հայերէն թերթեր ու անգլա-
գէտներին տնօրոջնել գրագիտու-
թիւն, ինչպէս այդ գոյութիւն ունի
առաջիններին մէջ:

Դատարարութեան գէտ ժողովը վճռ-
եց խօսքով ու համազմամբ յետ պա-
հել դատարարութեան յարող զինւոր-
ներին, որ հայ զինւորի օրինակելու
թեան նկատմամբ երբէք չկատարած
իշխանութիւնը: Այնուհետեւ որոշեց
պարբերաբար ժողովելու ամիսն եր-
կու անգամ և սերտ կապ պահպանե-
լու հարկան զինուորի հայ զինւորներին
հետ:

Ժողովի վերջում ճորջ հրացանա-
ձիգ զինուորական շախմատի վրա-
ցի սպան խօսք խնդրելով նախագա-
հից՝ նախ օղջունեց հայ զինւորներին
առաջին ժողովը, ապա մատնանշելով
հայերի ու վրացիների համերաշխու-
թեան վրայ, որ ի հնուց անխախ-
տօրէն գոյութիւն ունի մինչև ներկայ
օրերը, անցաւ յեղափոխական Ռու-
սաստանից սպասող տկնկալութիւն-
ներին, որին իրօք արմանի է հայ
ազգը և ապա հրաւիրեց ժողովա-
կաններին հայ ազգի հասցէին՝ ու-
սա՛ կոչել, որն և կատարեց մեծ
ոգնորութեամբ:

Նախագահն իր վերջին ճառում
չնորհակալութիւն է յայտնում վրացի
սպային և հրաւիրելով ժողովական-
ներին ուսա՛ կոչել առասկան յե-
ղափոխութեան, վրաց ազգին և մեր
տառապեալ ժողովրդին՝ փակում է
ժողովը՝ ժողովականները ցրում են
բարձր տրամադրութեան տակ *):

(Հորիզոն) Սպայ

ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՒՍԻԱԻ ՄԷ.2

Էջմիածնի մէջ յու. 12.23(հ.ա.) տեղի
ունեցած է հայ եկեղեցական համա-
գումար մը որ իր նիստերի մէջ ան-
ցուցած է հայ եկեղեցիին վերաբե-
րեալ կարգ մը որոշումներ: Ստորեւ
կը զննենք այդ որոշումների գլխա-
ւորները:

1. Եկեղեցական պաշտօնեան՝ թէ
կուսակցօնը և թէ՛ աշխարհիկը՝ ան-

*) Ներկայ գրութիւնը հրատարակեցինք
անխփփով, ցոյց տալու համար, թէ ինչ-
պէս է անդրադառնում մեր երկրում տիրող
զրուծիւնը ֆրոնտում գտնուող հայ զինւոր-
ներին վրայ: Լուրերն այնտեղ, յաճախ հաս-
նում են չափազանցած ու այլանդակ զի-
տակից զինւորների ու սպաների պարտա-
կանութիւնն է գէպքերը ներկայացնել
զինւորներին իրենց խիղիւղ գոյնով:

ԽՄԲ.

պայման. պէտք է միջնակարգ դպրո-
ցիկը տալ թացքը ամբողջովին աւար-
տելէ յետոյ, աւարտէ նաեւ կրօնական
և հայագիտական մասնագիտական
դասընթացքները 2էն մինչև 4 տարի
ժամանակով:

Համալսարանաւարտները եթէ ու-
զեն եկեղեցիի պաշտօնէութեան մէջ
մտնել, պարտաւոր են հայ եկեղեցիի
ուսման և հայագիտութեան ալ քննու-
թիւն անցնել:

2. — Վանքերի, եկեղեցիների և
եկեղեցական բոլոր պաշտօնեայների
այժման ամէն տեսակ եկամուտներն
և հասոյթները պէտք է գանձուին
Էջմիածին կեդրոնական սնտուկի մը
մէջ որ պիտի հոգայ եկեղեցական
ծախքերը: Մնաւելը կուսենայ իր
ճիւղեր իւրաքանչիւր թեմի և վիճակի
մէջ:

3. — Աշխարհիկ հոգևորականու-
թեան առաջ րաց պիտի լինին եկե-
ղեցիի ամէն տեսակ պաշտօնէութեան
գումները, ժողովրդի կամքին համա-
ձայն: Կուսակցոն հոգևորականները,
բացի թեմակալ առաջնորդներէ, պի-
տի անդրին վանքին մէջ և պարագլին
գրականութեամբ և եկեղեցիի բա-
րոյական վերակենդանացման և նիւ-
թական ապահովութեան հետ սերտ
կապ ունեցող գիտութիւններով և
արուեստներով:

Եկեղեցիի նախագահութիւնը
պէտք է անխախտ մնայ. կաթողիկո-
սը և թեմակալ առաջնորդը, երբ սա-
տարիճանով եպիսկոպոս է, պէտք է
ամուրի մնան:

4. — Այլ իրացած քահանայն կա-
րող է կրկին ամուսնանալ. իսկ վան-
քերի մէջ ապրիլ չուզող կուսակցօնը
կարող է ամուսնանալ և քահանայա-
գործել ժողովրդի ընտրութեամբ:
Երկրորդ կամ երրորդ անգամ ա-
մուսնացած աշխարհականը կրնայ
քահանայ ձեռնադրուիլ ժողովրդի
կամքով:

5. — Առատածապաշտութեան կար-
գերէն և ձէտերէն ստորիճանաբար և
զոռչաբար պէտք է մաքրել եկեղե-
ցին, ինչպէս նաեւ օտարամուտ խոր-
հուծիւններէ և աւերողաբանու-
թիւններէ: Առատածապաշտութեան
էական մասը պէտք է կազմէ Աւե-
տարանի կենդանի խօսքը:

6. — Միջնորդութիւն յարուցանել
վէհ. կաթողիկոսի մօտ՝ պատկա-
ղութեան օրերը աւելի ընդլայնելու
և ազգակցական և խնամիրական տո-
տիճանները մէկ մէկ ստորիճան պակ-
սեցնելու համար:

Երանական դպրոցական և այլ խըն-
դիւնների մասին կարգ մը որոշումնե-
րէ վերջ, համադրութեամբ ընտրած է
կեդրոնական յանձնաժողով մը որ
պիտի մշակէ հայ եկեղեցիի համար
չորս հիմնադրութեան և կամ կո-
կանոնադրութեան նախագիծ մը:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ Մ

Հայքներուն այս ստանին մեծաւարժամ,
Սե սգաւոր՝ ես ինչ որտեղ ներքող կարգամ.
Ինչ փայլ ինծի արձան, միւղէ հնադարեան,
Երբ ծովացեալ իմ ցաւերուն չունին դարման:

Պանթէոնի քանդակներէն արուեստաշէն,
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ Մ սե քարերը էւել կարծեն.
Հոս մեծ արանց դամբաններ կան կոթող փոսքի,
Հայ գիւցաղը անգերիզման հոն կը պտակի:

Իմ սիրելեաց անշուք փոփն հասարակաց,
Ե՛րբ արդեօք ես գուրգուրանօք հողը զրկած,
Աչքէս արցունք, սրտէս արիւն պիտի թափեմ,
Ո՛ր վրէժը ընտրած է վաղ թատերաբեմ:

Կարօտըս ալ սահման չունի, սիրտ կը յուզէ,
Վէրք մ'է կարծես արիւնոտած՝ նշարակ կուզէ.
Կուրծք մը չիկա՞յ օտարութեան ժանգով պատած,
Որտ պտտմեմ վիշաբս անլուր բազմատարած:

Ո՛ր հայ մայրը, ա՛խ, չի տեսաւ մահը դաւկին,
Ձոր պիղծ ձեռքեր աչքին առջև սրով գարկին.
Հերթք Աստուած! չափ դի՛ր տածկին սե եղբունին,
Այնպէս մ'ըրէ որ հազարներ մէկ օր մեռնին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ Մ համբոյր կուղկեմ ես սուրբ հողին,
Հօգիս կուտամ խեղճի արցունք հոն որբողին.
Մէկ իղձ ունիմ, շնչել ծովիս իմ տանիքիս,
Երկնքին տակ ամայացած ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ Մ:

Փարիզ, 18 սեպտ. 1917

Տ. Մ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈՒԿԱՐԻԱԻ ՄԷ.2

Վերջերս Դաշնակցների արեւելեան
գորաքանակի ձեռքը գերի ինկած Պուլ-
կարանայ գիւղերն երեսները քաղաքական
տեղեկութիւններ կուտան Պուլկա-
րիա գաւառի Հայերի վիճակին վրայ
որոնք ցոյց կուտան թէ թիւրքերէն ման
բարբառութեամբ միայնակ պուլկարա-
կանին հոն եւս գործած է իր տերերը:
Թիւրք եւ գերման իշխանութիւնների
կարգադրութեամբ, որոնք այժմ կը կա-
ռավարեն Պուլկարիան, բոլոր հայ հա-
րուսանները աքսորուած են գաւառին
ամայի վայրեր եւ կողոպտուած. հան-
գիստ չեն թողուած եւ մ'նացածները:
Վառնաի Հայոց եկեղեցին գոցուած եւ
հովիւր Տէր Սարգիս քահանայն աքսոր-
ուած է Սոֆիա ուր կը մ'նայ հսկողութեան
ներքեւ:

Կ.պոլսէն մասնաւորապէս Պուլկարիա
ղրկուած թիւրք զէրորիսները Պուլկարի
մէջ մասնաւոր կատարած են Պուլկա-
րանայերի առաջնորդ Տ. Ղեւոնդ վոյ-
Պուլկանի վրայ, որ հոն կը գտնուէր
առաջնորդական շրջագայութեամբ, բայց
չեն յաջողեր. յետոյ Բարձրագոյն Դրան
հրամանին վրայ խիստ տանջանքներով կը
բշեն Վրացա կոչուած պուլկարական
ամայի գիւղը. վերջին տեղեկութիւններին
համաձայն, այժմ Սոֆիա կը գտնուի եւ
բաւական հանգիստ վիճակի մէջ:

Բոլոր հայ երիտասարդները անխփի
բռնի գիւղերու գրուած են: Խիստ տան-
ջանքների ենթարկուած են մասնաւորա-
պէս թիւրքապատակ Հայերը:

ՏԵՂԱԿԱՆ

Խորին ցաւով կը ծանուցանենք
մահացողը վանեցի Տիար

ԳԱՐԵՂԻՆ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆԻ
որ վերջապէս չկրնալով ազատիլ ժա-
մանակէ մ'ի վեր զինք չարչարող

անողք հիւանդութեան ճիւղաններէն,
կիրակի օր իր մահանդոցուն կնքած
է 37 տարեկան հասակին մէջ. քրան-
տի նիւ քաղաքը, թաքստաւոր-
ների բուժարանին մէջ:

Հանգուցեալը իր թողած նիւթա-
կան համեստ կարգաւթիւնը ամբող-
ջովին կտակած է զանազան նպա-
տակների որոնց կարեւորագոյնն է
հիմնադրում մը յատկացնել արդիւ-
նաւոր հանգիստացած հայ զրազեա-
ների, գործիչների և արուեստագէտ-
ների մինչև անոնց կեանքի վերջին
օրերը օգնելու նպատակով ձեռնար-
կութեամբ զօր ինք Արամէի ան-
ւանած է: Կտակաւորներն նշանա-
կած է Տիարներ Յ. Սէլեան, Յ. Տօ-
նիկեան և Մ. Գործնադարեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ

«ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹՈՒՊՈՒ»

34, Allées de Meilhan. Marseille

Բաց է ամէն երեկոյ 7 1/2 էն մինչև 9 1/2
եւ երբեմն մինչև 11 ու կիրակներ ամ-
բողջ օր: Ընթերցանութեան համար տրա-
մաղբերի կան գաւազան ազգային լրա-
գիրներ կուլկաւն, Ամերիկաէն, Եգիպ-
տոսէն եւ այլ տեղերէ, ինչպէս նաեւ վի-
պական, Թատերական եւ այլ գիրքեր:
Բաց է ամէն հայի համար անխփի:

ՌՈՒՍԻԱ

Հակառակ իր անտեսական և զին-
ւորական քայքայուած վիճակին Ռու-
սիա չի դադարիլ դարձեալ պատերազ-
մը շարունակելու իր հաստատ կամ-
քը յայտարարելէ: Սեպտեմբեր 24ին
բոլոր ժողովրդապետական միացած

կազմակերպութիւններ կեդրոնա-
կան կոմիտէն վերադառնալու համար
զեկով ռուս ժողովրդին, կը հրաւիրէ
միահամուռ ստաբիլ կանգնել հայրենի-
քի պաշտպանութեան սիրտին և երե-
ւան հանել բոլոր ազգային այժմերը
ազգերի այս կոտորածին մէջ, Ռուսիային
երջանիկ բազմ մը ապահովելու հա-
մար:

— Տ. Քէրէնքի իր մէկ նոր յայ-
տարարութեամբ գովելով հանգերձ
գործարար Ալեքսիէվի ջանքերը, որի
շնորհով Գորնիլովսկեան շարժումը խա-
փանուցաւ առանց արիւնի, կը ծա-
նուցանէ գոհացում տալ անոր ընդ-
հանուր սպարապետութեան պաշտո-
նէն հրոժարման խնդրանքին: Հա-
ւանորէն զօրավար Տոկտիսկին յանձ-
նուի զօրքերի ընդհանուր հրամա-
նատարութիւնը:

Տ. Չէրնոֆ որ Լվովի վարչութեան
մէջ երկրագործական նախարար էր,
այժմ ծայրայեղականների գլուխ ան-
ցած, չի քաշուի բացէ ի բաց յայ-
տարարելու որ եթէ հանգամանք
ները թողաւորեն իրեն, պիտի ջանայ
տապալել Քէրէնքիին և անոր տեղ
Սովիէզի նոր կառավարութիւն մը
հիմնել:

Այս օրեր վճռական շարժումներ
կապառուին Ռուսիայի մէջ, Քէրէնքի
որ ռազմաճակատ գացած էր, կը
զանուի Մոսկիւի մէջ և կը յուսաց-
ի որ այս շարժում ընթացքին վե-
րադառնայ Պետրոգրադ, նոր վար-
չութիւն մը կազմելու լիակատար
ցուցակով:

ՊԱՊԻ ԱՌԱՋԱՐԿԵՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿԵՆԻ ԳԵՐԱՆԻՍ

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս Հռոմի
Ս. Պապը զգաժուելով պատերազմի
գործած նախնիներէն, նոր կոչ մը
ուղղած էր բոլոր պատերազմիկ պե-
տութիւններին որով կառավարէր
հաշտութիւն գոյացնել, յարգելով ժո-
ղովրդների իրաւունքները և փոքր
ազգերի ինքնորոշման սկզբունքը:

Դաշնակիցները յարգելով հան-
դերձ պապի առաջարկը, կղզային որ
այդ, պատերազմի ներկայ հանգա-
մանքներին մէջ, անխնայ օգնելու է
քանի որ գերման գորապաշտութիւնը
բոլորովին չափարացած կարելի չէ
տեսական խաղաղութիւն մը յուսալ:

Սակայն Գերմանիա և Աւստրիա,
ուզելով անգամ մը ևս արգարացնել
ինքզինքնին պատերազմի սկզբնաւո-
րութեան ծանր պատասխանատու-
թենէն, հարկ համարած են պատա-
խանել Ս. Պապի խաղաղութեան
առաջարկին:

Կիլլոմ և Շարլ կայսրերը մասնա-
ւոր պաշտօնագրով թիւններով շնոր-
հակալութիւն յայտնելով Պապին, կը
մեղադրեն Դաշնակիցները որոնք

ամէն զնով պատերազմը շարունակել
կուզեն եղբր, իբր թէ իրենք հաշ-
տութիւն կուզեն, առանց սակայն
պայմանների մասին որոշեալ գոհացու-
ցիչ պատասխան մը տալու: Վերջապէս
Գերմանիա և Աւստրիա իրենց այս
երկար պատասխանադրելով անգամ
մը ևս ցոյց կուտան իրենց կեղծաւո-
րութիւնը առանց ակնածանքի և կը
ջանան ինքզինքնին անմեղ հռչակե-
լով, պատերազմի բոլոր պատասխա-
նատուութիւնը բեռնել Դաշնակից-
ների ուսին, այս դարձանալի չէ ևս մ-
բողջ աշխարհը այժմ վարժուած է
անմեղ սուտերին:

Պատասխանէ աւելի հեզմանք մ'է
որ ուղղած են Ս. Պապին:

Չիւրիլիէն տրուած վերջին հեռա-
գիր մ'ը կիմացնէ թէ Թիւրքիա
և Պոլկարիա ևս պատասխանած են
Պապի ծանուցողին: Թիւրքիա կը
յայտարարէ եղբր իր զերիշխանու-
թեան իրաւունքը իր կայսրութեան
այժմեան բոլոր հողերին վրայ, իսկ
Պոլկարիա, իրեն համար՝ ազգա-
յնութիւնների սկզբունքի իրազոր-
ծումը:

ՊԱՏԵՐԱՋԱՐԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆրանսական ռազմաճակատի զանազան
կէտերի վրայ Գերմանները կը շարունա-
կեն ուժգին հակադարձակումներով փորձե-
րեն վերագրուելու համար իրենց կորու-
սած տեղերը, բայց ի դուր կանցնին իրենց
բոլոր ջանքեր և զոհողութիւններ: Եթէ
երբեք տեղ մը ակար գտնելով յաջողին քիչ
մը յառաջանալ, քիչ յետոյ կը ստիպուին
ահագին կորուստների ենթարկուելով յետ
քաշուի, այնպէս որ շահելու տեղ աւելի
մեծ վնաս կուենան:

Վիեննայի զրէթէ նոյն է նաև անգլիական
արևմտեան ռազմաճակատին վրայ: Իբրեք
նախադէպ վրայ սեպտ. 20-էն ի վեր Անգ-
լիացիները բռնած գերիների թիւը կը
հասնի 3,243-ի, որոնց 80ը սպայ են:

Ամերիկեան զօրքերը կը շարունակեն
հետզհետէ դալ Ֆրանսա և տեղին վրայ
կազմակերպել իրենց գործունէութիւնը որ
ինչպէս կերելի, հզօր ակնկոյտութիւն մը պի-
տի լինի Դաշնակիցներին և վճռական պի-
տի դառնայ արդիւնաւոր խաղաղութեան ի
նպատակ:

Թէև զօրավար Գորնիլովսկի և Քէրէն-
քի միջև ծագած կոտորած վերջացաւ Գոր-
նիլովսկի անձնատուութեամբ, բայց Ռու-
սիայի ներքին կացութիւնը դեռ հանգարտ
ու որոշ վիճակ մը չէ ստացած: Հիմա ալ
ծայրայեղների կուսակցութիւնները և Սո-
վիէզները Քէրէնքիի գէտ ելած են: Այդ
խառնաշփոթ վիճակէն կը ջանայ օգտուի
Գերմանիան:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒՐՃ

Քէմալիսի սրճագործ Սահակ Կէ-
մալմագան Մարտիի հաստատուած
լինելով կը պատրաստէ ընտիր և շատ
համեղ ծեծուած սուրճ: Համոզուելու
համար կը բաւէ անգամ մը գիմել
իր նոր հասցէին, 5, rue de la Lune
d'Or:

ԾԱՆՈԹ ԳԻՐՔԵՐ

SISOUAN ou l'ARMENO-CILICIE.
Description géographique et historique
avec carte et illustrations. Publié en
1899 sous les auspices de
SON EXC. NOUBAR PACHA

(Հ. Ղ. Ալիշանի հրատարակած
մին եղող Սիսուանը կամ Հայկական
կիլիկիան, ասկէ 18 տարի առաջ,
վսեմ. Նուպար փաշան հարկ համա-
րած է ծանօթացնել Ֆրանսագետ
աշխարհին. կամ ինչպէս ըստած է այս
թարգմանութեան յառաջարանին մէջ,
«արդի գիւտագէտների Նեստուրը,
պատկառելի ծերունին վսեմ. Նու-
պար փաշա, ուզած է այս աշխարհքի
գործերի թաղարբեմէն բարձրովին
քաջուելէ առաջ, իր պաշտօնակիցնե-
րին և հաւաքքերի օտարականներին
նուիրել իր ազգի պատմութեան մէկ
մասը, թերևս ամենահետաքրքրական
մասը, անոնց ընտանեկան եղող լեզ-
ւով մը»: Ուստի Նուպար փաշան իբր
ազգաւէր Մեկենաս մը օգնած է այս
ստուար գործի Ֆրանսերէն լեզուով
թարգմանութեան և հրատարակու-
թեան:

Կիլիկիան, որ Հայ ազգի վերջին
թագաւորութեան թէ՛ օրօրանն ու
թէ՛ գերեզմանը լինելով նուիրական
դարձած է մեզ համար, այս խոշոր
գրքի մէջ ներկայացուած է իր ամէն
մանրամասնութիւններով, ընթերցո-
ղը կը գտնէ հին աշխարհագրական,
տեղագրական, բնախօսական, պատ-
մական հին ու նոր տեղեկութիւններ,
հայ թագաւորների հրովարտականեր,
հայ թագաւորների վաւերական ձե-
ռագիրների նմանահանութիւններ,
հայ դրամների պատկերներ և այլն
և այլն: Այս գիրքը՝ որ Հ. Ղ. Ալի-
շանի ճարտար և անխնայ ձեռքով
կանգնած յուշարձան մ'է ցոյց տա-
լու համար թէ՛ մեզ և թէ օտարնե-
րին մեր կիլիկեան թագաւորութեան
փառքն ու պարծանքը, արժան է որ
զարգարէ ամէն մէկ փոքրիշատէ բա-
րեկիցիկ Հայի դրադարանը զի ամէն
հայ իրաւունք ունի անով պարծե-
նալու: Դրքին հարկնանուէր ծերու-
նի հեղինակը, Հ. Ղ. Ալիշան, իր
կեանքի վերջալոյսին մէջ գրած է
Հայերի ներկայ վիճակին վրայ իր սո-
վորական զգայացունց ոճով յառաջա-
բան մը, որը կը վերջացնէ իր ըն-
թերցողներին կտակ թողով Հայաս-
տանի խորհրդաւոր վերածնունդին մը
մշտանորոգ յոյսը:

Գին 63 ֆր. Մարտիի մէջ (Մար-
տիէն դուրս 70 ֆր.):

Հ. Ս. Երեմեան. — ԳԵՂԵՏԻԿԸ
(Գրական պատմութիւն). 1915:

(Հայ գրական պատմութիւնը այս ըն-
դարձակ գործին մէջ ուսումնասիրուած
է գեղարուեստական տեսակետով: Այս
ոճով ընդառնական գիրք մը առաջին
անգամն է որ լոյս կը տեսնէ մեր մէջ:
Հռչակաւոր Գեղեցիկների հիմնադիր-
հրատարակչին այս նոր գործը գրաւիչ
դարձած է նաեւ իր գեղատեսիլ նկարնե-
րով, բազմաթիւ կենդանագիւններով և
զանազան գեղարուեստական հրաշալիքնե-
րի ընդօրինակութիւններով որոնցմէ ոմանք
ոչ միայն իրենց գեղեցկութեան հրապոյ-
րով կը զմայլեցունեն, այլ ևս հայրենաշունչ
իշխաններ արձնուցնելով կողերորին:

Գեղեցիկը գեղեցիկ է արդարեւ: Անոր
մէջ գրիչն ու վրձինը միատեղ աշխատա-
նու միտքը կրթելու, քննադատական ոգին
արթնցնելու և գեղարուեստական ճա-
շակը զարգացնելու: Հ. Ս. Երեմեան իր
ընդառնականութիւններով մասամբ կատա-
րած է հայ գրական պատմութեան նկատ-
մամբ ևս այն ինչ որ իբր իր Գէն (Hir-
polyte Taine) անգլիական գրականու-
թեան պատմութեան նկատմամբ:

Գեղեցիկը, հարկաւոր գեղարու-
պատկերներով զարդարուած, որոնցմէ
շատեր ստանձին թղթերի վրայ տպուած
եւ մի քանիսն գունագեղ են, կրնայ նաեւ
նետաքրքրաշարժ եւ հրապուրիչ գեղեցիկ
զարդ մի համախառնակ հայ տունների հիւ-
րատարների սեղանին վրայ:

Չնայելով գրքին ստուարութեան և
նրբագիծ բազմաթիւ նկարներին որոնք
հրատարակութեան ծախսերը կը շատցու-
նեն, նշանակուած է թեթեւ գին մը
Սլովենիայի գին 7 ֆր. (8 ֆր.):

Գանթարեան — Բաւարիոյ Գաղղիկոն-
Հայերէն-Տաճկերէն հայտատու, ճոխացած
Բ. տպագրութիւն. 1912: Մանրատաւ եր-
կիցիւն 1238 երկններէ բաղկացած ստուար
գործ մը: Ֆրանսերէն խրաքանչիւր բա-
ռի հնչումը հայերէն տառերով ալ զը-
ւած է: Գին 7 ֆր. 50 անգ. Մարտիի
դուրս՝ ճանապարհածախով՝ 8 ֆր. և
75 անգ.: Ցանձարարուած (recommandé)
ճրարով 9 ֆր.:

Գործնական ֆերականութիւն Ֆրանսե-
րէն լեզուի Անի ոճով. 7րդ տպգր. յա-
ւերածնունդ. 1910: Ա. մաս 1 ֆր. և 50
(ճնարկաւոր՝ 1 ֆր. և 70 անգ.):

Նոյն Բ. մաս 1 ֆր. և 40 անգ. (ճ. 1 ֆր.
և 50 անգ.):

Frédéric Macler. — LA MUSIQUE
EN ARMÉNIE. Paris. 1917.

(1917 յունվար 26-ին, Փարիզի École
des Hautes Etudes Sociales-ի մէջ, — 16
rue de la Sorbonne — հայ երաժշտու-
թեան մասին բանախօսութիւն մ'ըլլած է
Արեւելեան լեզուների վարժարանի հայերէն
դասախօս Դ. Մարքէր որ շատ հմտութեամբ
հայ երաժշտութեան պատմական ու զը-
նանապատմութեան ըրած է իր այդ բանախօսու-
թեան մէջ, օգտուելով անուանի երա-
ժշտագէտ Տ. Կոմիտաս վարդապետի
անձամբ իրեն հաղորդած տեղեկութիւն-
ներէն:

Պէտք է տարածել այս գրքը կը ֆրան-
սագէտ Էրոպայցիներին մէջ, ցոյց տալու
համար թէ Հայ ժողովուրդը ոչ միայն իր
տորոտող ժողովուրդ մը եղած է, այլ և
իր ուսումնական յառաջընթացութեամբ և
գեղարուեստով փայլած ու փայլող ժո-
ղովուրդ մը Արեւելքի մէջ): Գին 1,50
(1,30):

L'ARMÉNIE et la Question arménienne
par Mikael Varandian, avec une pré-
face de Victor Rérard.

(Այս գիրքը իր ամփոփ համառօտա-
թեան մէջ կը բովանդակէ հայ մտքի
արտի եւ կորովի վսեմ եւ հպարտացնող ալ
տայայտութիւնները որոնք կրնան շա-
բան ուսուցանել հայ ցեղի եւ Հայաստանի
իսկութեան անձանց շատ մը օտա-
րակներին: Այս տեսակետէն իսկ կար-
ծէ մեծ չափով աւարտել ֆրանսագէտ
օտար շրջանակներին մէջ: 1,20 (1,40)
SETH. J. M. MESROVY History
the Armenians in India (from the
earliest times of the present day
5 fr (5.50):

ՏԱՐԵ — ՄԵՐԻՐԻ
ՓՈՒՓՈՒՊԵՐԵՆ
ՄԱՐՏԻՑԻ

Հայերէն Տպագր. Փ. Փոքրեզաեւ
Le Gérant: François CARRIERE
Marseille. — Imprimerie du Midi